

Proč a jak stanovit honorář za dílo výtvarného umění

Zodpovědět první část otázky není složité – pro vyjednávání před uzavřením autorské smlouvy o vytvoření díla a o poskytnutí licence je srozumitelně zdůvodněný návrh autorské odměny nezbytný. Jde tedy hlavně o to, Jak návrh akceptovatelný pro zadavatele připravit.

1. Výchozí stav

Do roku 1990 výši odměn sjednocovala praxe uměleckých komisí Českého fondu výtvarných umění a jeho zařízení (Dílo, Architektonická služba a komise zřízené u významných podniků). Výroky komisí o výši odměny i o procentu odčitatelných nákladů byly závazné pro Zúčtovací středisko daně LUČ (daň z literární a umělecké činnosti), které jako speciální finanční úřad fungovalo pro celé území republiky a pro všechny umělecké obory. Po roce 1993, kdy vstoupila v platnost daňová reforma, tento způsob zanikl, výše honorářů začala být určována dohodou a výše nákladů byla odvozena z účetnictví nebo stanovena v procentech přímo ze zákona.

2. Řešení v 90. letech

Umělci, sdružení před tím povinně ve Svazu českých výtvarných umělců si zakládali spolky a vytvořili střešní Unii výtvarných umělců. Jak Unie, tak i oborové spolky se pokoušely výši honorářů sjednocovat formou ceníků. Jednou z prvních profesních organizací, která vydala už v roce 1996 pro své členy tiskem „Autorské honoráře v užité grafice“ a v roce 2001 rozšířenou verzi „Autorské honoráře v užité grafice a grafickém designu“, byla Asociace užité grafiky (AUG), dnes Asociace užité grafiky a grafického designu (www.aug.cz). O totéž se pokusila i Asociace interiérové tvorby (AIT).

Všeobecně platí, že některé parametry jsou trvale uplatňovány beze změny již od poloviny minulého století, tedy více než 70 let. Např. honorář interiérového designu počítaný z celkového objemu zakázky se pohybuje stále mezi 6–13 % (výjimečně do 20 %). Dokonce i parametry pro hodinovou kalkulaci, stanovené kolem přelomu tisíciletí, stále ještě vyhovují (rozmezí 100–650 Kč), při smluvně zajištěném dozoru vyhovuje i denní sazba v orientačním rozmezí 1000–8000 Kč (možno použít i pro práce fotografické apod.). Dokonce i na částkách uvedených ve výčtu všech možných případů v oboru grafického designu (z roku 2001) by se kromě úpravy vycházející z růstu mezd a inflace nic měnit nemuselo – např. výchozí částka pro vytvoření značky byla stanovena na 30 tis. Kč, upraveno k roku 2021 by mohlo být na dvojnásobek, tedy 60 tis. Kč, při středním významu autora zvýšeno koeficientem 1,2, tj. 72 tis. Kč, zvýšeno koeficientem zákazníka 1,2, tj. 86 400 Kč, a k tomu licence (z hlediska převažujícího užití firmou) – koeficient 3 – 259 200 Kč, z toho 86 400 honorář za vytvoření a 172 800 jako licence po celou dobu trvání autorských práv.

3. Zásah Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže

Od roku 2010 se situace ještě více zkomplikovala „díky“ působení Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. Z údajů na webu České komory architektů (www.cka.cz) vyplývá, že tento úřad považoval jejich Výkonový a honorářový řád za „zakázané a neplatné rozhodnutí sdružení soutěžitelů, které může vést k narušení hospodářské soutěže na trhu služeb“. Proto „bylo nutno zamezit šíření honorářového řádu ze strany ČKA, odstranit jej z webových stránek a zrušit prodej tištěné formy dokumentu...“ (Informace z 21.11.2013, aktualizováno 9.2.2016).

Pozoruhodná je poznámka, že doporučené ceníky vydávány být mohou, ale jinými subjekty, než jsou profesní organizace. Uvedený dokument je proto dodnes beze změny na webu www.stavebnistandardy.cz, což nikomu nevadí!

Většina profesních organizací, které vytvořily pevné ceníky, pro jistotu „zatroubila na ústup“ a formuluje zásady stanovení autorské odměny sice obšírně, ale velmi mlhavě. Podklady pro stanovení výše honoráře i odměny za užití původci ze svých webů raději z důvodu předběžné opatrnosti odstranili.

Tak již nenajdeme nic na stránkách Asociace fotografů (stránka „výpočetní faktory pro stanovení výše honoráře“ neexistuje). Neexistuje ani stránka „Institutu informačního designu“. A na existujících stránkách se dnes už nedozvíme také téměř nic. Jako příklad volíme opět již výše zmíněnou AUG, která např. v „Etickém kodexu spolupráce autora a zadavatele při zadávání, vytváření, poskytnutí licence k užití a sjednávání odměny za užití autorského díla“ v § 5 mimo jiné uvádí:

§ 5 — Sjednávání autorské odměny

2. **Výše odměny není v České republice standardizována**, je tak nutno vždy pečlivě zvážit veškeré faktory, které mohou výši honoráře ovlivnit. Mezi ně patří mj. i renomé, vzdělání a prestiž autora, jakož i renomé, ekonomické postavení a prestiž nabyvatele. Při určování výše honoráře by mělo být přihlíženo i k obvyklým či kodifikovaným částkám v jiných zemích Evropské unie.

(Odkaz na cizinu představuje zvláště pikantní doporučení, když není vůbec jasné ani to, jaké jsou obvyklé částky v České republice!!! Pozn. aut.)

3. **Autorské dílo je výsledkem tvůrčí duševní činnosti, jejíž povaha je závislá na intelektu, vzdělání, praxi i životních zkušenostech každého autora. Výši autorské odměny tak nelze spolehlivě určovat na základě hodinové sazby** – ta může být pouze pomocným (avšak nikoliv jediným) vodítkem k výpočtu částky za vytvoření díla, nikdy však k určení částky za udělení oprávnění k užití díla.

Ve zvláštním oddíle „Poradna“ se k tomu ještě vrací:

Pokud je obsahem otázek autorské dílo, je v takovém případě nutné položit tyto otázky v souladu s obsahem autorského zákona:¹

1) jaká je výše autorské odměny za vytvoření díla,

2) jaká je výše autorské odměny za užití a šíření díla.

Autorský zákon připouští v souvislosti s majetkovými právy autora slovní vyjádření

„autorská odměna“ (honorář). Ta je vyjádřením duševní hodnoty obsažené v autorském díle — jedinečném výsledku duševní a tvůrčí činnosti autora, který je vyjádřen v jakékoli objektivně vnímatelné podobě.

Oproti tomu cena je vyjádřením hodnoty výrobku nebo výkonu, jehož obsahem nejsou výsledky duševní a tvůrčí činnosti. Je logické, že na řemeslnou činnost se nevztahuje autorskoprávní ochrana.

Pokusme se však odpovědět na výše položené otázky:

Jaká je výše autorské odměny za vytvoření díla?

Přesná kodifikace výše autorské odměny za vytvoření díla není nikde přesně zakotvena. Tato odměna se totiž odvíjí od několika faktorů, mezi které patří renomé autora, kvalita díla a povaha subjektu zadavatele (například velikost a společenské zařazení firmy). (...)

Jaká je výše autorské odměny za užití a šíření díla?

Tyto vztahy je nutné ošetřit licenční smlouvou a odměna se odvíjí od následujících faktorů:

- povaha licence (výhradní nebo nevýhradní);
- územní rozsah šíření (regionální, národní, evropský, celosvětový);
- časový rozsah šíření (na dobu uzavření licenční smlouvy — např. 1 rok, 5 let, 10 let či na dobu trvání autorskoprávní ochrany),
- množství rozsah.

(...) výše odměny se v každém jednotlivém může případě lišit, neboť podmínky poskytnuté licence a osob autora a nabyvatele licence nejsou ve všech případech shodné.

Obvyklou částku – výši honoráře z těchto zásad však určit nemůžeme.

4. Patrně nejschůdnější (bezriziková) je naše Objektivizační metodika výpočtu honoráře (autorské odměny, ceny práce) profesionálního designéra za vytvoření díla a stanovení autorské odměny za užití díla (licence)

Podezření ze zakázaného „rozhodnutí sdružení soutěžitelů, které může vést k narušení hospodářské soutěže na trhu služeb“ jsme se spolu ředitelem Design centra České republiky Karlem Kobosilem rozhodli vyhnout nahrazením různých „ceníků“ variabilní metodikou, jejíž druhá verze (2010) je přístupná na www.art-visual.cz/adm. Její výhodou je, že **základní (vyjednávací) částku určit můžeme.**

Základem výpočtu jsou všeobecně porovnatelné vstupní parametry – tj. spotřeba času a hodinová sazba. Orientační spotřeba času je určena empiricky, orientační hodinová sazba je odvozena z objektivních údajů, jako je minimální mzda, průměrná mzda, zaručená mzda, průměrná mzda dosahovaná v některých odborných nebo vysoce odborných činnostech, je-li statisticky podchycena apod.

Takto určený základ je pak upraven ohodnocením toho, co odlišuje výsledek tvůrčí činnosti od výrobku, tedy o finanční vyjádření autorského vkladu.

K základu je pak ještě potřebné stanovit podmínky užití formou licenčního ujednání, obsahujícího i výši této části autorské odměny.

Metodika byla sice zpracována pro obor průmyslového designu, což se projevuje hlavně v části věnované licenci, ale zejména první část je použitelná pro jakoukoliv výtvarnou tvorbu, včetně autorství libret, scénářů atd. Upravovat je nutné jen vstupní parametry.

5. Závěr

Metodiku se dosud nepodařilo implementovat ve větším měřítku, protože státem zřízená autorita (Design centrum ČR) byla k 31.12.2007 zrušena a první verze metodiky z roku 2007 se stala už jen její „labutí písní“.

Je třeba mít na paměti, že jde o vyjednávací návrhy a skutečné částky budou vždy kompromisem mezi návrhem autora a představou zadavatele. Na rozdíl od ceníků, kde částky nejsou nijak zdůvodňovány, naše metodika odkrývá zadavateli konstrukci honoráře a umožňuje racionální diskusi a dosažení optimálního výsledku pro obě strany.

Protože Karel Kobosil v roce 2012 zemřel, jsem jako jediný žijící spoluautor oprávněn podávat výklad nad rámec publikovaného textu, případně provádět jeho doplnění, revizi a aktualizaci.

Zásah Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže ničemu nepomohl. Občanský zákoník pracuje např. v ustanoveních o licenci s termínem „obvyklá odměna“. Umělé překážky, které úřad vytváří vzhledem k veřejným zakázkám, pod jejichž režim bohužel spadla i autorská tvorba, hrozba pokut a z toho plynoucí (slušně řečeno) předběžná opatrnost dotčených subjektů stanovení všeobecně akceptovatelné obvyklé odměny brání. Zajímavá je z tohoto hlediska otázka, z čeho za těchto podmínek počítat náhradu škody, kterou autorovi přiznává AZ (§40, odst. 4), když by ten, kdo neoprávněně nakládá s dílem, aniž by k tomu získal potřebnou licenci, měl uhradit dvojnásobek odměny, která by byla za získání takové licence obvyklá v době neoprávněného nakládání s dílem. Jenže – dvojnásobek čeho?

Způsob, který jsme s Karlem Kobosilem rozpracovali, se všem úskalím „ceníků“ vyhnul, stanovil zásady výpočtu a umožňuje to nejdůležitější – orientačně určit výši autorské odměny.

Text „**Oskar Brůža: Proč a jak stanovit honorář za dílo výtvarného umění**“ podléhá licenci Creative Commons — Uvedte původ-Neužívejte komerčně-Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní — CC BY-NC-ND 4.0 Touto licencí není dotčeno právo citace, upravené v § 31 zákona č. 121/2000 Sb. o právu autorském... (autorský zákon). Poprvé publikováno 8.2.2022 na <http://www.uvucr.cz/diskuse/oskar-bruza-proc-a-jak-stanovit-honorar.pdf>.